

ANKSİYETE BOZUKLUĞU TANISI ALAN ERGENLERDE ANKSİYETE VE ANKSİYETE DUYARLILIĞININ DISSOSİYATİF BELİRTİLER ÜZERİNE ETKİLERİ

Savaş YILMAZ*, Ayhan BİLGİÇ**, Sabri HERGÜNER**

ÖZET

Amaç: Dissosiyatif belirtiler ile anksiyete arasında bir ilişki olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, anksiyetenin farklı boyutları ile dissosiyasyon ilişkisi hakkındaki veriler sınırlıdır. Bu çalışmada anksiyete bozukluğu olan ergenlerde, durumluk-sürekli anksiyete ve anksiyete duyarlılığının dissosiyatif belirtiler üzerine etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. **Yöntem:** Çalışmaya 12-18 yaş aralığında, anksiyete bozukluğu tanısı konulan toplam 54 ergen alınmıştır. Katılımcılara Ergen Dissosiyatif Yaşantılar Ölçeği (E-DYÖ), Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı İndeksi (ÇADİ) ve Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (ÇDSKE) uygulanmıştır. **Sonuçlar:** Yapılan korelasyon analizlerinde E-DYÖ puanlarının, ÇDSKE-Sürekli, ÇDSKE-Durumluk, ÇADİ toplam, ÇADİ fiziksel ve ÇADİ bilişsel puanları ile pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, çoklu regresyon analizi uygulandığında sadece ÇDSKE-Durumluk şiddetinin E-DYÖ toplam puanları için anlamlı yordayıcı olduğu görülmüştür. **Tartışma:** Bu çalışma, anksiyete bozukluğu olan ergenlerde dissosiyatif belirtilerin ortaya çıkmasında durumluk anksiyetenin belirleyici etkiye sahip olduğunu, sürekli anksiyete ve anksiyete duyarlılığının ise etkili olmadığını göstermiştir. Bu veri, ergenlerde anksiyete ile dissosiyatif belirti ilişkisinde anksiyeteye olan yapısal yakınlıktan çok bireyin belli bir dönemdeki anksiyete düzeyinin önemli olduğunu düşündürmektedir.

Anahtar Sözcükler: Dissosiyasyon, anksiyete, anksiyete duyarlılığı, ergen

SUMMARY: THE EFFECTS OF ANXIETY AND ANXIETY SENSITIVITY ON DISSOCIATIVE SYMPTOMS IN ADOLESCENTS DIAGNOSED WITH ANXIETY DISORDERS

Objective: The relationship between dissociation and anxiety is well known. However, anxiety is not an unique construct and the data about the impact of different anxiety dimensions on dissociative symptoms is limited. The present study aimed to examine the effects of state-trait anxiety and anxiety sensitivity on dissociative symptoms in adolescents with anxiety disorders. **Method:** The sample consisted of 54 adolescents (29 girls and 25 boys) diagnosed with anxiety disorders between 12-18 years of age. All subjects included in the study filled out the Adolescent Dissociative Experiences Scale (A-DES), Childhood Anxiety Sensitivity Index (CASI) and the State-Trait Anxiety Inventories for Children (STAI-C). **Results:** According to correlation analyses, the A-DES scores were positively related to STAI-C State, STAI-C Trait, CASI Total, CASI Physical and CASI Cognitive scores. However, in the multiple regression analyses, only the STAI-C State score was found to be the significant predictor for A-DES total scores. **Discussion:** The present study showed that only state anxiety is a predictor for the dissociative symptoms in adolescents, not trait anxiety or anxiety sensitivity. This data suggests that, regarding the relationship between dissociative symptoms and anxiety in adolescence, anxiety level of the subjects in a given period would be much more important than the given individual's structural predisposition to anxiety.

Key Words: Dissociation, anxiety, anxiety sensitivity, adolescent

GİRİŞ

Biliş, bellek, kimlik, çevre algısı, duygusal durum, motor kontrol ve davranış birbirini tamamlayan ve bütün olarak çalışan bir yapıdır ve bu bütünlüğün bozulması dissosiyasyon olarak tanımlanır (APA 2013). Dissosiyatif bozuklukların prevalansı ile ilgili veriler erişkin çalışmalarına dayanmaktadır; toplum örnekleminde yapılan çalışmalarda yaklaşık olarak %3.3 olduğu göz-

terilmiştir (Waller ve Ross 1997). Dissosiyatif bozuklukların etiyolojisi kesin olarak bilinmemekle birlikte, olumsuz yaşam olaylarının ve anksiyetenin dissosiyasyon oluşumunda etkili olduğu bildirilmiştir (Evren ve Ögel 2003).

Anksiyete psikiyatri literatüründe tek bir kavram olarak ele alınamayıp farklı boyutlarda incelenmiştir. Spielberger (1966) anksiyeteyi durumluk ve sürekli anksiyete olarak iki boyutta ele almıştır. Durumluk anksiyete kişinin özel durumları tehdit edici olarak algılaması sonucu ortaya çıkan duygusal tepkiyi ifade eder. Sürekli

*Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniv. Meram Tıp Fak., Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Konya.

**Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniv. Meram Tıp Fak., Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Konya.

anksiyete ise bireyin içinde bulunduğu durumları genel olarak tehdit edici algılamasını ifade eder. Her iki durumda da korkulan ve tepki gösterilen içsel ya da dışsal uyarandır. Reiss ve McNally (1985) ise durumluk süreklilik anksiyeteden farklı bir kavram olan anksiyete duyarlılığını tanımlamış ve anksiyete duyarlılığını anksiyetenin oluşturduğu belirtilere karşı bir tepki olarak kavramsallaştırmıştır. Anksiyete duyarlılığında korkulan dış uyaran değil anksiyete belirtileridir. Görece daha az değişken olduğu düşünülen anksiyete duyarlılığının yapısal bir özellik olduğu öne sürülmüştür.

Gerek erişkinlerde, gerekse çocuk ve ergenlerde anksiyete ile dissosiyatif belirtilerin ilişkili olduğu bildirilmiştir (Evren ve Ögel 2003, Evren ve ark. 2008, Evren ve ark. 2013, Kadak ve ark. 2013). Yapılan çalışmalar, yaygın anksiyete bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu ve obsesif kompulsif bozukluk belirti şiddeti arttıkça dissosiyatif yaşantıların şiddetinin arttığını göstermiştir (Dorahy ve ark. 2006, Çelikel ve Beşiroğlu 2008). Buna karşın, dissosiyasyonun durumluk ve sürekli anksiyete ile ilişkisi değerlendirildiğinde veriler değişkenlik göstermektedir. Durumluk anksiyetesinin (Evren ve ark. 2009), sürekli anksiyetenin (Evren ve ark. 2013) ve her ikisinin (Kadak ve ark. 2013) dissosiyatif belirtiler üzerine etkili olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır.

Anksiyete duyarlılığının dissosiyatif belirtiler üzerine etkisi ile ilgili bilgiler ise çok sınırlıdır. Erişkin grupta anksiyete duyarlılığının dissosiyasyonu arttırdığını belirten çalışmalar bulunmakla birlikte (Hinton ve ark. 2008) etkili olmadığını ifade eden çalışmalar da vardır (Gómez-Pérez ve ark. 2013). Depreme maruz kalan toplum örnelemindeki ergenlerde yapılan çalışmada ise anksiyete duyarlılığının dissosiyatif yaşantı şiddeti üzerinde yordayıcı etkisi olduğu gösterilmiştir (Kadak ve ark. 2013).

Bu çalışmada, anksiyete bozukluğu tanısı alan ergenlerden oluşan bir klinik örnekleme süre-

li ve durumluk anksiyete ve anksiyete duyarlılığının dissosiyatif belirtiler üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Örnekleme

Çalışmaya bir tıp fakültesinde çocuk ve ergen psikiyatrisi kliniğine 01.11.2013-14.02.2014 tarihleri arasında başvuran, birincil tanısı yaygın anksiyete bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluk, sosyal fobi, panik bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu, özgül fobi ya da travma sonrası stres bozukluğu olan 12-18 yaş aralığında ve çalışmaya katılmayı kabul eden tüm ergenler (toplam 54 ergen) ardışık olarak dahil edilmiştir. DSM-IV-TR'ye göre yapılan klinik görüşme ile herhangi bir dissosiyatif bozukluk için tanı ölçütünün karşılanması ve başvuru öncesindeki son 3 ay içerisinde psikiyatrik tedavi uygulanma öyküsü bulunması dışlama ölçütü olarak kabul edilmiştir. Araştırma için yerel etik kurulundan onay alınmıştır. Poliklinikte "Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli-Türkçe uyarlaması" (ÇDŞG-ŞY-T) depresyon ve anksiyete alt bölümleri uygulanarak anksiyete bozukluğu tanısı alan hastalara, kendilerinden ve ailelerinden yazılı onam alındıktan sonra, Ergen Dissosiyatif Yaşantı Ölçeği (E-DYÖ), Çocuklar İçin Anksiyete Duyarlılığı İndeksi (ÇADİ) ve Çocuklar için Durumluk-Süreklilik Kaygı Envanteri (ÇDSKE) uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu

Araştırma için özel olarak hazırlanmış olan bu formda çocuğun yaşı, cinsiyeti, sosyoekonomik durumu, bedensel ve ruhsal hastalık başvurusu, anne-baba eğitim düzeyleri yer almaktadır. Bu bölümde elde edilen veriler, çocuğun gelişim ve psikopatolojisini etkileyebilecek önemli etmenleri denetleyebilmek için de kullanılmıştır.

Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli-Türkçe Uyarlaması (ÇDŞG-ŞY-T)

Yarı yapılandırılmış bir görüşme ölçeği olup, 6-18 yaş arası çocuklarda şimdiki ve yaşam boyu psikopatoloji epizotlarını değerlendiren formu DSM-IV'e uygun olarak Kaufman ve arkadaşları (1997) tarafından geliştirilmiş ve geçerli ve güvenilir bir tanı aracı olduğu bildirilmiştir. Türkçe geçerlik ve güvenilirliği Gökler ve arkadaşları (2004) tarafından yapılmıştır.

Ergen Dissosiyatif Yaşantı Ölçeği (E-DYÖ)

Armstrong ve arkadaşları (1997) tarafından 11-17 yaş arası ergenlerde dissosiyatif belirtileri değerlendirmek için geliştirilmiştir. Otuz sorudan oluşan 0 (hiçbir zaman) – 10 (her zaman) arasında kodlanan kendi bildirim ölçeğidir. Ölçekte dissosiyatif yaşantılar dissosiyatif amnezi, absorpsiyon, depersonalizasyon/derealizasyon ve etki altında kalma olmak üzere dört temel alanda gruplandırılmaktadır. Türkçe geçerlik güvenilirliği Zoroğlu ve arkadaşları (2002) tarafından yapılmıştır.

Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı İndeksi (ÇADİ)

Çocuklar için anksiyete duyarlılığı indeksi Silverman ve arkadaşları (1991) tarafından oluşturulmuş 18 maddelik bir kendi bildirim ölçeğidir. Hiç (1), biraz (2), çok fazla (3) şeklinde puanlanmaktadır. Fiziksel, bilişsel ve sosyal olmak üzere 3 alt ölçeği bulunmaktadır. Türkçe uyarlaması 8-15 yaş arası çocuklarda Yılmaz ve Kılıç (2014) tarafından yapılmıştır.

Çocuklar için Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (ÇDSKE)

Spielberger (1973) tarafından geliştirilmiş olan bu ölçeğin durumluk (ÇDSKE-D) sürekli (ÇDSKE-S) kaygı olmak üzere 20'şer soruluk

iki alt bölümü bulunmaktadır. Her madde belirtinin şiddetine göre 0, 1 ya da 2 olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin ülkemizdeki geçerlik ve güvenilirlik çalışması 9-12 yaş arası çocuklarda Özusta (1995) tarafından yapılmıştır.

İstatistiksel Değerlendirme

Çalışma verilerinin değerlendirilmesi için SPSS 17.0 (SPSS, Chicago, IL) paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizi yapılmadan önce veri girişinin doğruluğu ve değişkenlerin dağılımının normalliğe uygunluğu Kolmogrov-Simirnof Testi ile değerlendirilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların tüm ölçeklerden aldıkları puanların histogram ve dal yaprak grafikleri incelenecek, uç değer taşıyan (outlier) katılımcılar veri setinden çıkartılmıştır.

Veriler ortalama, standart sapma ve yüzde olarak verilmiştir. Normal dağılımı gösterenlerde sürekli değişkenlerin incelenmesinde Pearson korelasyon analizi, normal dağılmayanlarda ise Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Dissosiyasyonun yordayıcılarının belirlenmesinde çoklu lineer regresyon analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya 12-18 yaş arasında ortalama yaşı 14.33 ± 1.84 olan 29 (%53.7) kız, 25 (%46.3) erkek toplam 54 ergen katılmıştır. Cinsiyet gruplarının yaş ortalamaları arasında fark olmadığı gözlenmiştir ($t = -.93$ $p = 0.35$). Ölçek puanları ortalamaları ve ölçek puanlarının birbiri ile ilişkisi Tablo 1'de gösterilmiştir.

Olguların tanı gruplarına göre dağılımı değerlendirildiğinde 15 olguda iki ya da daha fazla anksiyete bozukluğunun bir arada olduğu görülmüştür. Olguların 10'unda anksiyete bozukluğuna depresyonun eşlik ettiği görülmüştür. Olguların tanılara göre dağılımı Tablo 2'de verilmiştir.

Yapılan korelasyon analizinde E-DYÖ toplam

puanını, E-DYÖ etki altında kalma ve E-DYÖ depersonalizasyon/derealizasyon puanlarının, ÇDSKE-S, ÇDSKE-D, ÇADİ toplam, ÇADİ fiziksel ve ÇADİ bilişsel ile anlamlı ilişkisi görülmüştür. E-DYÖ absorbsiyon ve E-DYÖ amnezi ölçek puanlarının da ÇDSKE-S, ÇDSKE-D, ÇADİ toplam ve ÇADİ fiziksel puanları ile ilişkili olduğu görülmüştür (Tablo 1).

E-DYÖ puanlarının belirleyicilerini değerlendirmek için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Anksiyete duyarlılığının bütün olarak değerlendirildiği ilk modellemelerde, yaş, cinsiyet ve anne-baba eğitim düzeyleri kontrol edildiğinde de ÇDSKE-D puanlarının anlamlı yordayıcı etkisi bulunduğu, anksiyete duyarlılığı ve ÇDSKE-S puanlarının anlamlı birer yordayıcı olmadık-

Tablo 1: Ölçek Puanları Ortalamaları ve Ölçekler Arası Korelasyonlar

	Ortalama±SS	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. E-DYÖ Toplam	2.76±1.59	.86***	.80***	.87***	.86***	.51***	.59***	.43**	.39***	-.14	.42**
2. E-DYÖ-Amnezi	2.41±2.12		.68***	.69***	.59***	.44**	.40**	.37**	.36**	-.15	.22
3. E-DYÖ -Absorbsiyon	3.57±1.93			.60***	.55***	.40**	.60***	.38**	.36**	-.01	.22
4. E-DYÖ Etki altında kalma	3.15±2.39				.71***	.53***	.54***	.45**	.42**	-.25	.48***
5. E-DYÖ-Depersonalizasyon/derealizasyon	2.43±1.50					.43**	.56***	.31*	.24	-.03	.44**
6. ÇDSKE-Süreklilik	42.44±7.67						.62***	.65***	.64***	-.23	.57***
7. ÇDSKE-Durumluk	39.00±8.64							.51***	.46***	-.02	.44**
8. ÇADİ Toplam	34.94±6.45								.95***	.01	.60***
9. ÇADİ Fiziksel	23.16±5.73									-.17	.45**
10. ÇADİ Sosyal	6.79±1.47										-.13
11. ÇADİ Bilişsel	4.98±1.65										

E-DYÖ: Ergen Dissosiyatif Yaşantı Ölçeği; ÇDSKE: Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri; ÇADİ: Çocuklar için Anksiyete Duyarlılık İndeksi, *= $P<0.05$; **= $P<0.01$; ***= $P<0.001$

Tablo 2: Tanılara Göre Dissosiyatif Yaşantı Ölçeği Puanları

Tanı	Sayı	Ortalama±SS
Yaygın Anksiyete Bozukluğu	22	2.91±1.65
Sosyal Anksiyete Bozukluğu	16	2.10±1.51
Obsesif Kompulsif Bozukluk	12	3.06±1.45
Ayrılık Anksiyetesi	4	2.62±1.24
Panik Bozukluk	7	2.88±1.25
Özgül Fobi	4	2.79±1.56
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	4	4.36±1.67
Birden fazla Anksiyete Bozukluğu	15	2.89±1.34
Depresyon	10	2.32±1.50

ları saptanmıştır. Anksiyete duyarlılığının alt ölçekler olarak değerlendirildiği modellerde de benzer şekilde ÇDSKE-D puanlarının yordayıcı etkisi bulunduğu, diğer değerlerinin yordayıcı etkisi bulunmadığı görülmüştür (Tablo 3).

role sahip olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, sürekli anksiyete ve anksiyete duyarlılığının dissosiyatif belirtiler üzerine yordayıcı etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 3: Çoklu Regresyon Analizi (Bağımlı Değişken Dissosiyasyon Toplam Puanı)

Model	Bağımsız Değişken	B	Standart Sapma	β	p	Düzen. R2	R2	F	p
1	Sabit	-1.02	1.09		.354	.17	.19	12.36	.001
	ÇADİ	.10	.03	.43	.001				
2	Sabit	-2.79	1.08		.013	.35	.39	10.77	.000
	ÇADİ	.02	.03	.09	.519				
	ÇDSKE-Sürekli	.03	.03	.18	.261				
	ÇDSKE-Durumluk	.08	.02	.43	.004				
3	Sabit	-1.03	1.98		.604	.36	.44	5.30	.000
	ÇADİ	.00	.03	.01	.939				
	ÇDSKE-Sürekli	.01	.03	.07	.690				
	ÇDSKE-Durumluk	.09	.02	.50	.001				
	Cinsiyet	.11	.38	.03	.759				
	Yaş	.01	.10	.01	.908				
	Anne Eğitim Düzeyi	-.07	.06	-.19	.214				
	Baba Eğitim Düzeyi	-.03	.05	-.08	.597				
AD Alt ölçekleri ile ilişki									
1	Sabit	-.34	1.40		.804	.21	.26	5.95	.001
	ÇADİ-Fiziksel	.06	.03	.24	.077				
	ÇADİ-Sosyal	-.02	.13	-.02	.862				
	ÇADİ-Bilişsel	.34	.13	.35	.012				
2	Sabit	-2.02	1.47		.175	.35	.41	6.93	.000
	ÇADİ-Fiziksel	.01	.04	.03	.789				
	ÇADİ-Sosyal	-.06	.12	-.05	.624				
	ÇADİ-Bilişsel	.17	.12	.18	.171				
	ÇDSKE-Sürekli	.02	.03	.11	.499				
	ÇDSKE-Durumluk	.07	.02	.42	.006				
3	Sabit	-.33	2.08		.875	.37	.47	4.45	.000
	ÇADİ-Fiziksel	-.01	.04	-.06	.658				
	ÇADİ-Sosyal	-.03	.12	-.03	.771				
	ÇADİ-Bilişsel	.20	.13	.20	.145				
	ÇDSKE-Sürekli	.00	.03	.01	.932				
	ÇDSKE-Durumluk	.08	.02	.47	.002				
	Cinsiyet	.04	.38	.01	.909				
	Yaş	.01	.10	.01	.911				
	Anne Eğitim Düzeyi	-.05	.06	-.15	.338				
Baba Eğitim Düzeyi	-.05	.06	-.15	.341					

ÇDSKE: Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri; ÇADİ: Çocuklar için Anksiyete Duyarlılık İndeksi; AD: Anksiyete Duyarlılığı

TARTIŞMA

Bu çalışmada, ergenlerde anksiyetenin farklı boyutları ile dissosiyatif belirtiler arasındaki ilişki değerlendirilmiş ve durumluk anksiyete şiddetinin dissosiyatif yaşantılar açısından belirleyici

Anksiyete düzeyleri ile dissosiyasyon ilişkisi hakkındaki bilgiler ağırlıklı olarak erişkin çalışmalarına dayanmakta ve bu çalışmalarda anksiyete ile dissosiyasyon arasında pozitif yönde bir

ilişki olduğu bildirilmektedir. Bununla birlikte, anksiyetenin hangi boyutlarının dissosiasyon açısından önemli olduğu ile ilgili verilerin çelişkili olduğu görülmektedir. Madde kullanımı olan erkek hastalarda sürekli anksiyetenin dissosiasyon üzerine anlamlı yordayıcı etkisinin bulunduğu, durumluk anksiyetenin ise bir etkisinin olmadığı belirtilmiştir (Evren ve ark. 2013). Öte yandan, alkol bağımlılığı olan erkeklerle yapılan bir diğer çalışmada, dissosiasyonu olan ve olmayanlar depresyon puanları kontrol edilerek karşılaştırıldığında durumluk anksiyetede fark olduğu, sürekli anksiyete açısından fark bulunmadığı görülmüştür (Evren ve ark. 2009). Ergenlerle yapılan bir çalışmada ise depreme maruz kalmış toplum örnekleminde durumluk ve sürekli anksiyetenin her ikisinin de E-DYÖ puanlarını yordadığı görülmüştür (Kadak ve ark. 2013). Bizim çalışmamızda da anksiyete duyarlılığı, sürekli anksiyete yaş ve cinsiyet kontrol edildiğinde yalnızca durumluk anksiyetenin E-DYÖ puanları üzerinde anlamlı yordayıcı etkisi bulunduğu gözlenmiştir. Bu sonuç dissosiyatif belirtiler üzerinde duruma bağlı ortaya çıkan durumluk anksiyetesinin daha etkin olduğunu, daha yapısal olarak kavramlaştırılan anksiyete duyarlılığı ve sürekli anksiyetenin etkisinin bulunmadığını düşündürmektedir.

Dissosiyatif yaşantıların olumsuz yaşam olayları ve yaşanan travmalarla ilişkili olduğu sıkça dile getirilmiştir (Evren ve ark. 2013, Kadak ve ark. 2013). Bu da bizim çalışmamızdaki sonuçların yapısal özelliklerle daha az ilişkili olmasını açıklayabilir. Bununla birlikte sürekli ve durumluk kaygı yürütücü işlevler açısından farklılıklar göstermektedir (Pacheco-Unguetti ve ark. 2010). Durumluk anksiyetede görülen yürütücü işlev sorunları dissosiyatif bozuklukta görülen yürütücü işlev bozuklukları ile benzerlik göstermektedir (Dorahy ve ark. 2006). Durumluk anksiyetesinde bozulan yürütücü işlevler dissosiyatif belirtilerin ortaya çıkışında etken olabilir. Ayrıca örneğimiz anksiyete bozukluğu olan olgulardan oluşan bir grup olduğundan sürekli anksiyete ve anksiyete duyarlılığı düzeylerinin

yüksek olduğu varsayılmaktadır. Anksiyete duyarlılığı ve sürekli anksiyetede bu farklılıkta sonuçları etkilemiş olabilir.

Anksiyete duyarlılığı ile dissosiasyon arasındaki ilişkiyi değerlendiren az sayıda çalışma bulunmaktadır. Erişkin örnekleme yapılan çalışmalarda, Gómez-Pérez ve arkadaşlarının (2013) toplum örnekleminde genç kadınlarla yaptığı çalışmasında süregen dissosiyatif belirtilerin anksiyete duyarlılığı ile ilişkili olmadığı, durumluk anksiyete ve depresyonun dissosiasyonun yordayıcıları olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, aynı çalışmada soğuk uygulama ile laboratuvar ortamında oluşturulan dissosiyatif belirtilerin anksiyete duyarlılığı ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Laboratuvar ortamında oluşturulan bu dissosiyatif belirtilerin süregen dissosiyatif yaşantı ölçeği şiddeti ile ilişkili olmadığı, dissosiasyonun ortaya çıkmasında anksiyete duyarlılığı, depresyon ve felaketleştirme düzeylerinin etken olduğu gösterilmiştir (Gómez-Pérez ve ark. 2013). Hinton ve arkadaşları (2008) kültürel bir dissosiasyon olduğunu ifade ettikleri "sinir nöbeti" (Ataque de nervios) geçirme üzerinde anksiyete duyarlılığının etkilerini değerlendirmiştir. Anksiyete bozukluğu tanısı alan erişkin örnekleme ile yapılan bu çalışmada son bir ay içerisindeki sinir nöbeti belirleyicilerine bakıldığında anksiyete duyarlılığının yordayıcı etkisinin olduğu, ancak Dissosiyatif Yaşantı Ölçeği puanlarının anlamlı yordayıcı etkisi bulunmadığı görülmüştür (Hinton ve ark. 2008). Ergenlik döneminde yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, Kadak ve arkadaşlarının (2013) depreme maruz kalan toplum örnekleme ile yaptıkları çalışmada anksiyete duyarlılığının sürekli ve durumluk anksiyete ile birlikte yordayıcı etki gösterdiği; depremden etkilenme şiddetine ilişkin değişkenlerin ise dissosiasyon şiddetine etkisinin olmadığı görülmüştür. Bizim çalışmamızda ise anksiyete duyarlılığının E-DYÖ üzerinde tek başına anlamlı ilişkisi olmasına karşın, durumluk ve süreklilik anksiyete kontrol edildiğinde bu etkinin kaybolduğu görülmüştür. Bizim çalışmamızın sonuçlarına göre

E-DYÖ puanları anksiyete duyarlılığından yani yapısal özelliklerden daha az etkileniyor gibi gözükmektedir. Bunu destekler şekilde yapısal olarak kavramsallaştırılan mizaç özelliklerinin de dissosiyasyon üzerine anlamlı yordayıcı etkisinin bulunmadığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Evren ve ark. 2008).

Anksiyete duyarlılığı ile dissosiyatif bozukluk arasındaki ilişkiyi değerlendiren çalışmaların sonuçları farklılıklar göstermektedir. Dikkat çekici olan noktalardan biri anksiyete duyarlılığının anlamlı etkisinin bulunduğu çalışmalarda laboratuvar da anksiyeteye maruz kalma gibi, yakın zamanda depresyon yaşamış olma gibi erken zamanda yaşanmış strese ilişkin veriler mevcuttur. Bu durum o dönemde artan anksiyete ya da diğer stresörlerin etkisine işaret edebilir. Dorahy ve arkadaşları dissosiyatif bozuklukta görülen bilişsel sorunların negatif yaşantılar sırasında ortaya çıktığını ifade etmiştir (Dorahy ve ark. 2006). Buna ek olarak Flemingham ve arkadaşları dissosiyatif bozuklukta ani olarak gelen korkutucu uyarılarla bilateral amigdala, insula ve sol talamusta artan aktivite izlemişler ve bunun dissosiyatif belirtilerle ilişkili olabileceğini belirtmişlerdir (Felmingham ve ark. 2008). Benzer şekilde Gomez-Perez ve arkadaşları da dissosiyatif belirtileri laboratuvar ortamında ve süregelen olarak iki ayrı şekilde değerlendirdiğinde farklı sonuçlar elde etmiştir (Gómez-Pérez ve ark. 2013). Bu veriler anksiyete duyarlılığının etkisinin travma ya da stresörün olmadığı durumlarda dissosiyatif belirtiler üzerinde etki göstermediği, stresörlerle birlikte etki gösterebileceğine işaret edebilir.

Bu çalışmanın en önemli sınırlılıklarından biri olgu sayısının az olmasıdır. Diğer bir sınırlılık E-DYÖ ve diğer ölçeklerin tarama ölçekleri olması ve tanısal sınıflandırma yapmamalarıdır. Toplum örnekleminde alınarak yapılan, tanı konulan ve dissosiyasyonun anlık ve kronik olarak ayrı ayrı değerlendirilebildiği izlem çalışmalarına gereksinim bulunmaktadır.

Bu çalışma anksiyete bozukluğu olan ergenler-

de anksiyete duyarlılığı ve alt ölçeklerinin dissosiyasyon üzerine etkisini değerlendiren ilk çalışmadır. Bu çalışma anksiyete bozukluğu olan ergenlerde anksiyete duyarlılığı gibi yapısal bir faktörün dissosiyasyon üzerine belirgin bir etkisinin bulunmadığını, durumluk anksiyetesi gibi yaşanan döneme ait değişkenlerin dissosiyasyon üzerine daha fazla etkili olduğunu düşündürmektedir.

KAYNAKLAR

American Psychiatric Association (2013) Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Fifth Edition: DSM 5. American Psychiatric Publishing, Washington, s:291.

Armstrong JG, Putnam FW, Carlson EB ve ark. (1997) Development and validation of a measure of adolescent dissociation: The Adolescent Dissociative Experiences Scale. J Nerv Ment Dis 185:491-497.

Çelikel H, Beşiroğlu L (2008) Klinik olmayan örnekleme çocukluk çağı travmatik yaşantıları, dissosiyasyon ve obsesif-kompulsif belirtiler. Anadolu Psikiyatri Dergisi 9:75-83.

Evren C, Cınar O, Evren B ve ark. (2013) The mediator roles of trait anxiety, hostility, and impulsivity in the association between childhood trauma and dissociation in male substance-dependent inpatients. Compr Psychiatry 54:158-166.

Evren C, Ögel K (2003) Alkol/madde bağımlılarında dissosiyatif belirtiler ve çocukluk çağı travması, depresyon, anksiyete ve alkol/madde kullanımı ile ilişkisi. Anadolu Psikiyatri Dergisi 4:30-37.

Evren C, Sar V, Dalbudak E (2008) Temperament, character, and dissociation among detoxified male inpatients with alcohol dependency. J Clin Psychol 64:717-727.

Evren C, Sar V, Dalbudak E ve ark. (2009) Social anxiety and dissociation among male patients with alcohol dependency. PsychiatryRes 165:273-280.

YILMAZ VE ARK.

- Dorahy MJ, McCusker CG, Loewenstein RJ ve ark. (2006) *Cognitive inhibition and interference in dissociative identity disorder: the effects of anxiety on specific executive functions. Behav Res Ther* 44:749-764.
- Felmingham K, Kemp AH, Williams L ve ark. (2008) *Dissociative responses to conscious and non-conscious fear impact underlying brain function in post-traumatic stress disorder. Psychol Med* 38:1771-1780.
- Gómez-Pérez L, López-Martínez AE, Asmundson GJ (2013) *Predictors of trait dissociation and peritraumatic dissociation induced via cold pressor. Psychiatry Res* 210:274-280.
- Gökler B, Ünal F, Pehlivan Türk B ve ark. (2004) *Okul çağı çocukları için duygulanım bozuklukları ve şizofreni görüşme çizelgesi-şimdi ve yaşam boyu şekli-Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenilirliği. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 11:109-116.
- Hinton DE, Chong R, Pollack MH ve ark. (2008) *Ataque de nervios: relationship to anxiety sensitivity and dissociation predisposition. Depress Anxiety* 25:489-495.
- Kadak MT, Nasıroğlu S, Boysan M ve ark. (2013) *Risk factors predicting posttraumatic stress reactions in adolescents after 2011 Van earthquake. Compr Psychiatry* 54:982-990.
- Kaufman J, Birmaher B, Brent D ve ark. (1997) *Schedule for affective disorders and schizophrenia for school-age children-present and lifetime version (K-SADS-PL): Initial reliability and validity data. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 36:980-988.
- Özusta Ş (1995) *Çocuklar için Durumluk-Süreklilik Kaygı Envanterinin uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Turkish J Psychol* 10:32-44.
- Pacheco-Unguetti AP, Acosta A, Callejas A ve ark. (2010) *Attention and anxiety: different attentional functioning under state and trait anxiety. Psychol Sci* 21:298-304.
- Reiss S, McNally RJ (1985) *The Expectancy Model of Fear. Theoretical Issues in Behavior Therapy içinde Reiss S, Bootzin RR(Ed) Academic Press, New York, s:107-121.*
- Silverman WK, Fleisig W, Rabian B ve ark. (1991) *Childhood anxiety sensitivity index. J Clin Child Psychol* 20:162-168.
- Spielberger CD (1966) *Theory and Research on Anxiety. Anxiety and Behavior içinde, CD Spielberger (Ed) Academic Press, New York, s:3-20.*
- Spielberger CD (1973) *Manual for The State-Trait Anxiety Inventory for Children. Consulting Psychologists Press, Palo Alto.*
- Waller N, Ross C (1997) *The prevalence and biometric structure of pathological dissociation in the general population: Taxometric and behavior genetic findings. J Abnorm Psychol* 106:499-510.
- Yılmaz S, Kılıç EZ (2014) *Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı İndeksi'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi, baskıda.*
- Zoroğlu SS, Sar V, Tuzun U ve ark. (2002) *Reliability and validity of the Turkish version of the Adolescent Dissociative Experiences Scale. Psychiatry Clin Neurosci* 56:551-556.